

Het is mij een eer om vandaag de tweejaarlijkse Ina Dammanprijs 2024 te mogen ontvangen, die ik in dankbaarheid aanvaard. Ik ben mij ervan bewust nederig te moeten zijn, want wie ben ik met mijn boekje, tussen specialisten die mij voorgingen, zoals Wim Hazeu, die deze prijs in 2012 ontving voor zijn Vestdijkbiografie, of Maarten 't Hart, die vanwege zijn grote kennis van het werk van Vestdijk in 2018 deze prijs toegekend kreeg. Aan zulke mastodonten kan ik natuurlijk nooit tippen.

Hoewel, ik werd geboren in Leeuwarden – het Weulnerdam van Vestdijk – en woonde daar tot mijn 10e jaar. Bovendien bracht ik vanaf 1958, ik was toen 17, mijn puberteits- en vroege adolescentiejaren door in Franeker – het Driehuizen waar Vestdijk zijn gedroomde muze Ina Damman bijna een halve eeuw eerder had laten wonen. Dat kan niet iedereen mij nazeggen. Alleen al daarom had ik die prijs verdiend... Over die tijd waarin mijn 'liefde' voor Ina Damman ontstond, die ook mijn muze werd, wil ik straks graag iets zeggen. Eerst wil ik hen bedanken die in mij geloofden tijdens het tot stand komen van mijn boek.

Ik denk dan in de eerste plaats aan mijn vrouw Janneke, die voortdurend moest zien om te gaan met mijn gedrevenheid en slapeloze nachten. Vaak wist zij mij voor uitglijders te behoeden en mijn neiging naar volledigheid binnen de perken te houden.

In de tweede plaats dank ik mijn uitgeefster Jitske Kingma van Elikser in Leeuwarden Ik herinner me goed hoe we op haar gastvrije uitgeverij overlegden hoe we dit boek moesten vormgeven. Het in dichtvorm genoteerde proza van Vestdijk zou veel wit op de pagina's tot gevolg hebben. 'Als we er twee kolommen van maken, lossen we het probleem op,' zei Jitske. Aldus geschiedde en zo kreeg het boek zijn vierkante vorm, al was niet iedereen daar blij mee, bleek later: het boek las zo moeilijk in bed en nam veel plaats in op het nachtkastje...

Uiteraard dank ik ook de bestuursleden van de Vestdijkkring die lovende woorden spraken op de ledenvergadering op 16 maart j.l. en 'na grondige bestudering', het waard vonden om mijn boek met de Ina Dammanprijs te bekronen. Ik vind dit een grote eer en hoop dat het oeuvre van Simon Vestdijk met mijn boek een nieuw lezerspubliek zal krijgen.

Tenslotte dank ik het bestuur van de Stichting Willem van Althuis die bereid was mij toestemming te verlenen om het prachtige, verstilde schilderijtje *Station Dronrijp* van Willem van Althuis, geschilderd in 1973, dat helaas in hetzelfde jaar afgebroken werd, als omslag van mijn boek te gebruiken. In de brochure, die u ontvangen hebt, is daarover meer te lezen.

In die brochure kon u ook lezen dat ik in mijn boek slotzinnen, die ik slotakkoorden noemde, in het werk van Vestdijk bestudeerde. Lange zinnen vaak, al wordt die lengte niet door iedereen zo gewaardeerd. Zo sloeg Maarten 't Hart in de bundel Het gebergte aan het tellen, en schreef over een zin van 149 woorden: '(...) doodeenvoudig een verschrikking. Die had hij nooit mogen laten staan.' (p. 205). En elders: 'Man, man, wat een zin!' (p. 106). Vestdijk had zijn zinnen in tweeën of drieën moeten knippen, vond hij.

Of neem zijn correspondentie met Kees 't Hart, De toetssteen genaamd. Daarin is steeds sprake van krankzinnig lange-, golvende-, kronkelende-, en meanderende zinnen in Vestdijks romans. Zouden zulke kwalificaties ertoe hebben bijgedragen dat hij nog maar weinig gelezen wordt? Ik weet het niet, maar wat ik wel weet is dat we in deze tijd van korte zinnen en ontleding een andere benadering nodig hebben. Om die reden schreef ik dit boek.

Ik vroeg mij af: hoe kan de lengte van een zin de kwaliteit van literatuur bepalen? Door mij op de lange zinnen van Vestdijk te richten, werd ik de muzikaliteit en poëzie erin gewaar. Door ze hardop te lezen, ontdekte ik dat veel zinnen in wezen gedichten waren, al waren de woorden niet in dichtvorm geschreven. Daarom knipte ik ze, anders dan in het oneerbiedige voorstel van Maarten 't Hart, zorgvuldig in stukjes, zodat die dichtvorm zichtbaar werd.

***

Ik keer terug naar tijd waarin ik mijn romanhelden voor het eerst leerde kennen. Franeker werd voor mij al gauw Driehuizen. Ik had enkele jaren de illusie samen met Ina Damman in een denkbeeldig stadje te wonen; een sprookjesachtig door Maarten Toonder getoverd Rommeldam. Het kwam niet in mij op om na te gaan waar zij gewoond had. Het was ook niet nodig. In de 3e A.W. roman *Terug tot Ina Damman* las ik hoe hij zich als gebiologeerd vanuit Lahringen richtte op het verderop gelegen Driehuizen, dat net zo onbereikbaar en mysterieus was als Ina zelf. Op een dag fietst hij ernaar toe, maar kent het huisnummer niet. Waar moet hij aanbellen? Als hij met kloppend hart een straat inbuigt, ziet hij een meisje met gladde, zwarte kousen aan. Het is Ina! Snel fietst hij voorbij in de hoop dat zij hem niet gezien heeft.

We slaan enkele jaren over. Antons verliefdheid op Ina Damman is stukgelopen. Zijn laatste 2 HBS-jaren in Weulnerdam zijn voorbij. We zitten in de 4e roman uit de A.W. reeks: *De andere school*. In Amsterdam gaat hij medicijnen studeren. Eerst wil hij in Driehuizen nog afscheid van Ina nemen. Hij pakt de trein, loopt de straat in waar ze woont en zoekt het huis:

*Vlak voor hem blonk een koperen bord
met 'L. J. Damman' erop.
Het was te hoog om zich in te spiegelen. (p. 289).*

Hij belt aan. Ina's moeder doet open. Anton vraagt Ina te spreken. Hij wordt binnen gelaten en mag in de voorkamer wachten. Ze roept: 'Frans, kijk jij 's...' Hij is nieuwsgierig naar de broertjes Frans en Cor. Nu en dan hoort hij voetstappen boven zijn hoofd. Ina komt binnen. Met uitgestoken hand loopt ze op hem toe. Hij zegt dat hij afscheid wil nemen. Ze praten wat, maar Anton voelt er weinig bij. Hij vraagt of ze toen van hem hield en hoort haar antwoord: 'Nee.' Hij voelt het einde van het gesprek naderen. Vijf minuten later is Anton op weg naar het Driehuizer station. In de trein probeert hij zich het gezicht van Ina voor de geest te halen:

*Maar wanneer hij aan het meisje dacht,
dat hij in Lahringen naar de trein had gebracht,
wist hij, dat er drie jaar voorbij waren gegaan. (p. 293).*

***

Ook voor mij waren er drie jaar voorbijgegaan. Het was intussen 1963 geworden. Voor mijn examen Nederlands had ik mij gelaafd aan de romans van Vestdijk. Mijn leraar wees mij op een boek, dat 5 jaar eerder verschenen was: *Simon Vestdijk en Lahringen, de biografische achtergronden van de Anton Wachter-romans*, van ene Nol Gregoor, die ik niet kende. Ik mocht het lenen. Omdat de romanpersonages een deel van mijzelf geworden waren had ik geen interesse voor 'biografische achtergronden'. Ik had mijn eigen Anton Wachter en Ina Damman, en al die tientallen andere door Vestdijk geboetseerde personages geschapen.

Ik las het boek. Het was verschrikkelijk. Mijn droomwereldje met Ina Damman viel in duigen. Het mysterie was op slag verdwenen. Zowel de tekst als de foto's vernietigden het beeld dat ik van Vestdijks romanpersonages had gemaakt. Tot mijn verbijstering zag ik een foto van 4 meisjes zittend in het gras. Het onderschrift luidde: *Ina Damman (links) met een nichtje en twee vriendinnen*. Hoe was dit mogelijk? Had Ina nichtjes? Hoe konden er foto's bestaan van Ina Damman – een personage ontsproten aan de verbeelding van de schrijver.

Nog meer was ik geschokt toen ik ontdekte dat het gezicht van 'Ina Damman (links)' gebruikt was als omslagafbeelding van mijn paperbackuitgave van *Terug tot Ina Damman* en waarop het 'dubbelportret', of liever het doorgesneden hoofd te zien was van een meisje dat doet alsof ze Ina Damman is, maar in werkelijkheid Lies Koning bleek te heten. Zo had ik deze omslag nooit bekeken. Voor mij was het gewoon een portret van een anoniem meisje.

Het voelde zoals je als kind ineens van je ouders te horen krijgt dat

Sinterklaas niet bestaat. Dan stort je wereld in en besef je dat je al die tijd voor de gek gehouden bent.

Als een heuse *stalker* had Gregoor zich in Doorn gevestigd, schuin tegenover de woning van Vestdijk. In een artikel *De vlijtigste vensters van Doorn* schrijft hij de bedroevende tekst: 'Ik behoefde mij in de middag op een vast uur maar voor een venster van mijn kamer te zetten, om te kunnen zien wat er uit Anton Wachter geworden is.' Etc. Lapte hij het mysterie van de verbeelding niet aan zijn laars? Overschreed hij niet de grenzen van de romanwerkelijkheid, als zou er een achterliggende werkelijkheid bestaan? Toch geeft hij toe dat kennis van de biografische achtergronden van de A.W. romans het moeilijk maken de boeken uitsluitend om hun literaire waarde te lezen, al dacht hij er wel een waarde aan toe te voegen, meende hij. Die toegevoegde waarde zie ik niet – in mijn ogen wordt die waarde juist gedevalueerd.

De werkelijke naam van Ina Damman onthullend, schrijft Gregoor: 'De meisjesnaam van Ina Damman was Liesbeth Koning. Lies Koning, zoals zij werd genoemd, is op 23 oktober 1899 te Franeker geboren.' Ze wisselen brieven uit en Gregoor verneemt dat niet alles in de romans van Vestdijk met de werkelijkheid overeenkomt. Lies Koning schreef over onjuistheden in de roman, zoals: 'De ontmoeting uit *De andere school* heeft nooit plaats gevonden, en verderop: 'Ina Damman heeft Vestdijk in die jaren niet gezien en het bezoek aan haar [in Driehuizen] is dus fantasie.' (p. 116). Ook Wim Hazeu schrijft in zijn biografie over de 'afwijkingen' in de roman, zoals het bezoek aan I.D. [in Driehuizen]'. Deze onthullingen waren minstens zo verwarrend voor mij als het moment waarop ik voor het eerst de foto's van 'Ina Damman' zag.

Het kostte mij moeite om te beseffen dat het bezoek van Simon Vestdijk aan Lies Koning in werkelijkheid nooit had plaatsgevonden. Het navrante afscheidsbezoek van Anton aan Ina was verzonnen – naar mijn mening een van de hoogtepunten uit de roman.

***

Ik keer terug naar mijn vroege Vestdijkbeleving. We schrijven inmiddels 1963. Ik wilde nu zelf op onderzoek uitgaan. Met behulp van de stadsarchivaris van de gemeente Franeker kreeg ik de genealogie van Lies Koning onder ogen. Ze werd als Liesbeth Koning op 24 oktober 1899, 'voormiddags half twee' in Minnertsga, gemeente Barradeel, geboren. Dat was dus anders dan wat Nol Gregoor beweerde, die haar in Franeker geboren had laten worden. Haar vader was Willem Koning, dertig jaar oud, pelmolenaar van beroep. Haar moeder heette Tietje Anema.

Tot mijn verbazing zag ik dat Liesbeth de jongste van drie meisjes was. Het

eerste was Heiltje, het tweede Neeltje. Liesbeth was de laatste. Dit bracht mij behoorlijk van mijn stuk. Volgens mij moest Liesbeth immers twee jongere broertjes hebben, Frans en Cor.

De familie Koning was later naar Franeker verhuisd, waar ze zich op 1 november 1905 op het adres Voorstraat no. 44 vestigden. Willem Koning was aanvankelijk Ontvanger van het Waterschap en werd in 1923 Correspondent van de Nederlandsche Bank.

Ik viel van de ene verbazing in de andere. Ik, die 53 jaar later in een wijk woonde met straatnamen vernoemd naar vroegere notabelen uit de stad, woonde in een straat die loodrecht op de Willem Koningstraat uitkwam, waar ik dagelijks doorheen fietste.

Ik verliet het stadhuis en reed naar het huis aan de Voorstraat waar Liesbeth Koning had gewoond. Onze tandarts woonde aan de Voorstraat, maar ik had nooit op de nummers gelet. Hoe vaak was ik niet door hem behandeld? Ik schrok toen ik zag dat nummer 44 het huis van onze tandarts was. De tandarts, die dezelfde achternaam had als wij, zij het iets deftiger, gespeld met i-grec. *KOOY, TANDARTS* vermeldde de koperen plaat naast de deur.

Wat moest ik doen? Ik kon niet in mijn droom blijven rondwaren. Ik besloot Vestdijks feit/fictiespel mee te spelen en mij te verplaatsen in de rol van Anton Wachter, op weg naar Ina Damman om afscheid van haar te nemen. En dat terwijl ik nog maar sinds kort wist dat Vestdijk Anton het huis had laten betreden, maar er zelf nooit een voet over de drempel had gezet. Voor mijn gemoedsrust ging ik terug naar de roman die ik nu met andere ogen las:

*Vlak voor mij blonk een koperen bord
met 'Kooy, tandarts' erop.
Het was te hoog om mij in te spiegelen.*

Een vrouw in een jasshort deed open. Ze zei: 'Wacht hier maar even,' en opende een deur naar een zijkamer. 'Je wordt zo geroepen. De spreekkamer is boven, links de trap op.' Af en toe vernam ik voetstappen boven mijn hoofd. Na een minuut of 5 hoorde ik: 'Volgende patiënt.' Ik liep naar boven, naar de kamer die misschien eens de slaapkamer van Liesbeth Koning was.

***

In 1993 haalde Mieke Vestdijk herinneringen op aan haar man in haar boek *Afscheid van Simon*. Voor Nol Gregoor had ze geen goed woord over. De naam Lies Koning noemt ze niet. Ze heeft het over 'mevrouw Damman', over 'de brieven van Ina

Damman', of schrijft 'Ina Damman was intussen overleden.' Alsof een personage uit een roman zou kunnen overlijden.

Een jaar later verscheen een boekje van Marja Pruis: *Wie is wie in Anton Wachter, een kennismaking met de personages uit de romancyclus van S. Vestdijk*. 'Nee, niet weer,' dacht ik benauwd. We wisten langzamerhand wel wie de echte Jan Breedevoort was, of wie er achter Marie van den Boogaard school. Maar ik vergiste me. Het boekje bevat louter namen van romanpersonages, geeft gezichtskenmerken, karaktertrekken en citaten. Er ontbreken twee namen: Ina's broertjes Frans en Cor Damman. Onopvallende namen, maar belangrijk om het creatieve schrijversbrein van Vestdijk te kunnen doorgronden. Marja Pruis vraagt zich af of de A.W. reeks een anagrammatische autobiografie is, maar wat kun je met die kennis, behalve dan door Harlingen te lopen met *Terug tot Ina Damman* in je hand? Met die mening, die je misschien niet hardop in het hol van de leeuw zou moeten uitspreken, brengt ze ons terug naar de kern van wat literatuur zou moeten zijn.

Eigenlijk deed zij hetzelfde als Anne Wadman, die het in een bespreking van Gregoor in de Leeuwarder Courant onder het kopje *De voetstappen van Anton Wachter, demasqué van Lahringen* over diens eerste bezoek aan de 'echte' Ina Damman heeft over: 'baarlijke nonsens' alleen te verklaren uit 'een portie fetisjisme' waaraan Gregoor zich niet wist te ontworstelen.'

Of neem het artikel van Melchior de Wolff, die in De Volkskrant onder de kop *Talent van Vestdijk wederom gereduceerd tot zijn levensloop* over de Vestdijktentoonstelling in het Letterkundig Museum in Den Haag schreef, dat het leek alsof het voor een roman voldoende was om wat egodocumenten te recycleren. Daarin was duidelijk de misère van de huidige literaire tijdgeest te herkennen, meende hij. Nu, 25 jaar later, zien we dat alom, zou ik eraan toe willen voegen: de overvloed aan bekentenisromans van schrijvers die een rotjeugd hebben gehad, een ploert van een vader, een oom die niet van je af kon blijven en ga zo maar door.

***

Ik sluit af met een curieus bericht uit de Harlinger Courant uit 1978. Hieruit een fragment:

Ina Damman overleden.

* In Leeuwarden is vorige week op 78-jarige leeftijd overleden mevr. Liesbeth Beuving-Koning. Als meisje was Liesbeth Koning in Franeker woonachtig en bezocht ze de HBS in Harlingen. Ze was een klasgenote van Simon Vestdijk voor wie ze een jeugdliefde was. Hij heeft haar in zijn Anton Wachterserie onsterfelijk gemaakt.

Een merkwaardig bericht dus: de in het overlijdensbericht genoemde overleden Ina Damman wordt onsterfelijk genoemd. Onsterfelijk, dat klopt, anders had ik hier

niet met dit beeldje in mijn handen gestaan, maar wat heeft dat met de overleden Liesbeth Koning te maken...! Hoe ingewikkeld kan het zijn om met feit en fictie een loopje te nemen. Dat de gemeente Franeker er ondanks dat toch in geslaagd is Lies Koning en Ina Damman ten eeuwigen dage op discrete wijze met elkaar te verbinden, blijkt als we zien hoe hun initialen in de postcode van Voorstraat no. 44 verstrengeld zijn. De postcode luidt: 8801 LD.